

Дума про Олексія Поповича (народна дума)

Автор Невідомий

На Чорному морі та на камені білому,
Там сидів ясний сокіл-білоріць.
Він смутно себе має і на Чорне море
Спильна поглядає,
Що на Чорному морі все недобре починає:
Що на небі всі звізди потьмарило,
Половина місяця у чорну хмару заступило.
А із низу буйний вітер повіває,
А на Чорному морі злая хуртовина і бистрая хвиля наступає,
Якорі зриває, судна козацькі запорозькі
На три часті розбиває.
Що першую часть судна взяло —
В землю агарську за[по]несло;
А другу часть судна гирло дунайське пожерло,
А третя часть судна, де саме Чорное море, там потопає.
А при тій часті був Грицько Зборовський,
Отаман козацький запорозький,
То він-то проміжду козаками проходжає
І до козаків словами промовляє:
"Гей, козаки-панове! Хтось-то міжду нами
На собі великий гріх має.
Сповідайтесь, козаки-панове, милосердному богу,
Та Чорному морю, та й мені, отаману кошовому;
В Чорное море один упадіте,
Козацького війська всього не губіте".
Тоді козаки все це зачували
Та всі замовчали,
Бо вони на собі великого гріха не мали.
А тільки міжду їми обізвався
Писар військовий, козак лейстровий,
Пирятинський Попович Олексій:
"Добре ви, братця, зробіте, мене самого возьміте,
Назад руки зв'яжіте,
Чорною китайкою очі зав'яжіте
До шиї камінь білий причепіте

Та самого мене одного в море зіпхніте:
Нехай я буду у Чорному морі сам-один потопати,
Щоб козацького війська Запорозького всього не згубляти".
То тоді ж козаки все це зачували
Та до Олексія Поповича словами промовляли:
"Ти ж, було, Олексію Поповичу, на день тричі святе письмо
у руки береш, та й читаєш,
Та й нас, козаків простих, на все добре навчаєш,
А чого ж ти більше від нас на собі гріха маєш?"
Тоді Олексій Попович став до козаків словами промовляти
Та й сльозами ридати:
"Хоч я, було, козаки, панове-молодці,
І тричі на день святе письмо у руки беру, та читаю,
Та вас, козаків, на все добре навчаю,
А я сам негаразд починаю.
То тим же я більше від вас на собі гріха маю:
Як я з города Пирятина виїжджав,
То я від отця й від матусі прощення не прохав! [вар.: не брав]
І отця, й матусі не почитав і не поважав,
А на старшого брата гнів великий покладав,
Сусіду ближню безвинно хлібом і сіллю оставляв;
Та ще і на свого доброго коня сідав,
По вулицях проїжджав,
Малих дітей топтав,
А старих людей стременами в груди штовхав.
Та іще проти церкви, божого дому, проїжджав,
Шапки з себе не скидав і хреста на себе не покладав;
Та іще їхав селами й городами,
Чужими сторонами,
То старі люди стояли, вони думали та гадали,
То, може, вони що й добре проти мене сказали,
А я проти їх своєю гордостію та пишністю
Противное слово старим людям сказав.
Я не питався старих людей — яка в вас у селенії церква
святая,
Я питався старих людей — де у вас корчма новая
Та шинкарка молодая?
Що другі козаки у святу неділеньку у божім домі
молебні наймали,
Господа милосердного на поміч прохали,
А ми тоді в корчмі пили, та гуляли,

Та музики наймали, та танці справляли.
Отим-то я, козаки-молодці, більше від вас на собі гріха маю.
Тепер я сам погибаю, на Чорному морі потопаю.
Це ж бо, козаки-панове, на Чорному морі
Не бистрая хвиля наступає,
А це мене отцева та матусина молитва карає.
Коли б мене ця злая хуртовина і бистрая хвиля
На Чорному морі не втопила,
Щоб отцева та матусина молитва
Мене від смерті боронила,
Тоді б я знав, як отця й матусю почитати й поважати,
Старшого брата за рідного отця щитати,
А рідну сестрицю за матусю в себе мати".
Тоді ж козаки-запорожці усе добра дбали
Та Олексієві Поповичу назад руки зв'язали,
Чорним платком очі затьмили,
Та все такого козака у Чорное море пускати пожаліли.
Та на правій руці палець мезинний Олексієві відрубали,
Та в Чорное море кров Олексієву пускали.
Коли Чорне море стало християнську кров заживати,
То тоді на Чорному морі злая хуртовина
І бистрая хвиля стала притихати,
А судна козацькі під гору
Як руками підоймати, до Тендрова-острова прибивати.
Тоді ж ті козаки у судні стали дивом дивувати:
"В якому ми страсі пробували,
На Чорному морі та на бистрій хвилі потопали,
Ані одного козака з межі військової [?] не втерiali".
То Олексій Попович став із судна на пристань виходжати,
Та на вколінка впадати,
Та святе письмо брати та й читати,
Та всіх козаків на все добре навчати:
"Треба, козаки-панове, отця й матусю почитати й поважати.
Котрий чоловік на світі живе,
Отця-матусю почитає й поважає,
То той собі навік щастя має,
Того смертельний меч минає,
Отцева-матусина молитва зо дна моря винімає,
Од гріхів смертвених душу одкупляє.
На полі та на морі отцева-матусина молитва на поміч
призиває".

То Олексію Поповичу пирятинському слава однині до віка,
А вам пошли, боже, на здоровіє та на многая літа.

Записано в 1908—1910 рр. від лірника І. Скубія з с. Лелюховки, Кобеляцького повіту, Полтавської губернії.

Примітки

Олексій Попович пирятинський — історичного прототипу цього героя не встановлено.

Зборовський Грицько — очевидно, йдеться про Самуеля Зборовського, який в 1580-х рр. був посланий польським королем з дипломатичною місією в Запорозжя, плавав з козаками як кошовий отаман до устя Дністра, щоб привернути козаків на свій бік. Козаки відмовили польському королю в підтримці.

Агарська земля — мусульманська чужина (назва узагальнена).